

De heren van de Eva

De koren- en pelmolen Eva in Usquert is een voorbeeld van een molen die een belangrijke plek in het dorp inneemt. Niet alleen door zijn grote fysieke verschijning, maar ook doordat molen en molenerf centrum van tal van activiteiten in het dorp zijn. Zelfzwichter-redacteuren Janneke Harmsma en Johan van Dijk gingen op een koude zaterdagmiddag in gesprek met de molenaars en de 'stamgasten' onderin de molen.

Langs de Groninger molens

De oplettende treinreiziger kan op het relatief korte stuk spoor tussen station Groningen Noord en station Usquert een groot gedeelte van het Groninger molenbestand zien. Zodra de trein de stad uitrijdt zie je de Wilhelmina in Noorderhoogebrug opdoemen, snel gevolgd door 't Witte Lam in de velden tussen de stad en Zuidwolde. Aan de andere kant tussen de kale bomen zie je het wiekenkruis van de Eolus aan het Aduarderdiep. Na de Koningslaagte, de Aeolus in Adorp, en in de verte de Dekkerwieken van de Krimstermolen en de molens van Wetsinge, Garnwerd, Feerwerd en Onderdendam aan de horizon, passeren we de beide draaiende Winsumer molens. In de verte zien we daarna Hollands Welvaart in Mensingeweer, de tijdelijk onthoofde De Lelie in Eenrum, De Jonge Hendrik in Den Andel en in Warffum is vanuit de trein de recent opgebouwde David te zien in het beschermde dorpsgezicht. Als je de andere kant op kijkt zie je in de verte de Grote Geert in Kantens liggen. Zodra de trein na de passeerstop met de trein uit Roodeschool weer verder rijdt, zien we de wieken van de Eva er lustig op los draaien. Met enkele andere treinreizigers

stappen we de trein uit en lopen we langs het bekende raadhuis van Berlage naar de molen.

Een bijzondere molen

De geschiedenis van de enige overgebleven Usquerder molen gaat enkele eeuwen terug. Op de locatie waar de huidige molen staat, stond al vóór 1628 een standerdmolen. In 1818 werd de standerdmolen vervangen door een zeer forse achtkante bovenkruier met stelling op een zwaar uitgevoerde stenen onderbouw. Het achtkant was afkomstig uit Bedum, waar de Eva als poldermolen met 'echtgenoot' Adam een polder

DE MOLENAARS HUIZENGA EN DOORNBOS LUIEN EEN ZAK.

bemaalde. Adam staat na enig omzwerven nog steeds in Delfzijl en valt op door dezelfde forse constructie. De originele Eva verbrandde in 1890 en werd direct herbouwd op de originele onderbouw uit 1818. De huidige molen werd bij de bouw voorzien van zelfzwichting en zelfkruiging en was daarmee één van de eerste molens in Nederland met dit systeem. Dit na de bewezen diensten van de zelfzwichting op het molentje dat nu in Warffum als De David uitkijkt op zijn grote, maar jongere zuster Eva. De zware koren- en pelmolen in Usquert kreeg echter ook een staart en bij een storm waaide de zelfkruiging met twee windrozen stuk doordat de molenaar de staart vastgezet had. Tot ongeveer de Tweede Wereldoorlog bleef de molen in bedrijf en hij raakte daarna in verval.

Stamtoavel

Jarenlang had Radio Noord het programma 'De Stamtoavel' waarin een aantal heren in het Gronings sterke verhalen en moppen vertelde. Wie niet beter weet zou denken dat dit programma werd opgenomen in de Eva. Naast molenaars Willem Huizenga en Schelte Doornbos is er een groot gezelschap van (oudere) heren aanwezig onderin de molen die gezellig aan de koffie met meegebracht gebak zitten. Molenaar Willem Huizenga vertelt, soms aangevuld door zijn broer Henk, dat na een restauratie door de bekende molenmaker Medendorp in de jaren '50 de molen degradeerde tot een statische gemeentepslag in eigendom van de toenmalige gemeente Usquert. Fokko Padje, naast de gebroeders Huizenga één van de bestuursleden van de Stichting Molenvrienden Eva, vertelt over die periode: 'Op de eerste zolder van de molen werd als gevolg van een gemeentelijke verordening rond 1967 een hok afgetimmerd voor hondsdolle honden.' Padje was zelf in die tijd in dienst van de gemeente en werkte regelmatig in de werkplaats en opslagruimte die de Eva toen was. Ook werd spul opgeslagen in de molen dat

bij slecht weer op het Wad aanspoelde. In 1979 was de molen wederom zeer vervallen en een aantal jonge mannen uit het dorp trok zich het lot van de molen aan. Een aantal van deze heren, waaronder de twee molenaars, vormt nog steeds de kern van de 'stamtafel' onderin de molen. Na de restauratie van de molen hebben de mannen zich in 1984 verenigd in de Stichting Molenvrienden Eva. In de jaren daarvoor was de molen weer in maalvaardige toestand hersteld. De stichting ondersteunde de vrijwillige molenaars met hand- en spandiensten en leverde daarnaast financiële bijdragen voor klein onderhoud. De gemeente bleef eigenaar, bij de herindeling van 1990 ging de molen over naar de gemeente Hefshuizen, vanaf 1992 Eemsmond genoemd. De nieuwe gemeentelijke herindeling die op stapel staat brengt dan ook veel herinneringen naar boven, zeker bij Jan Toonstra uit Warffum die ondermeer voor de vroegere gemeenten Warffum en Usquert en later voor De Marne werkte. De heren hopen dat ook na de nieuwe herindeling de molen in goede handen blijft. De Eva kreeg in 2000 de laatste restauratie in opdracht van de gemeente. Hoewel de molen in goede conditie verkeert zijn de roeden helemaal 'op'. Door de slechte staalkwaliteit uit het begin van de jaren '80 zitten de roeden vol met gaten. De molenaars kunnen nog met de molen draaien, maar gelukkig heeft de gemeente voor 2014 een vervanging van het wiekenkruis op het programma staan.

De molen in het dorp

Naast de ondersteuning van de vrijwillige molenaars zorgt de Stichting Molenvrienden Eva ook voor tal van andere activiteiten. Tiemen Bos is ook bestuurslid van de stichting en is daarvan een aantal jaren voorzitter geweest. Bos heeft jarenlang een bakkerij in Usquert gehad, en elk jaar op Oudejaarsdag pakt hij zijn oude ambacht weer op. De ruime molen bleek namelijk een

uitstekende locatie te zijn voor het bakken van oliebol-
len 'In 2013 bakten we voor de 19e keer oliebol-
len in de molen. In 2014 tijd voor een feestje dus! In totaal
bakten we elk jaar tussen de 2000 en 3000 oliebol-
len' vertelt Bos ons. Niet alleen Usquerders zijn dol op de
oliebol-
len uit de molen, uit de hele provincie komen
mensen speciaal naar Usquert toe om in de Eva hun
oud-en-nieuw-lekkernijen te halen. Ook op tal van
andere dagen is de Eva een belangrijke locatie in het
dorp. Elk jaar wordt er koffie geschonken tijdens de
jaarlijkse braderie op Bevrijdingsdag en is de molen een
markant herkenningspunt tijdens de wielerronde die
jaarlijks in Usquert wordt gehouden. Het bord met
'Koffie in de molen' verraad dat de molen dikwijls als
koffieschenkerij gebruikt wordt. Sinds enkele jaren is
de molen gelukkig ook voorzien van een toilet en een
klein keukentje. Voor die tijd moesten de molenaars
hun jerrycan bij de buitenkraan van de buurman vullen
en waren de molenaars, stamgasten en bezoekers voor
de sanitaire voorziening aangewezen op de bosjes
tussen de molen en de plaatselijke begraafplaats...

De molen en de landbouw

Wie de heren aan de stamtafel laat voor wat ze zijn en
verder naar boven klimt, wordt verrast door de grote
hoeveelheid landbouwmaterialen die in de molen te
vinden zijn. Daarnaast is de molen voorzien van een
complete pellerij, een malerij en heeft het ook nog de
beschikking over een werkende elektromotor die een
aantal werktuigen aan kan drijven. Eén van de stam-
gasten die veel over de landbouw weet te vertellen is
Dirk van der Heide. Deze ex-politieman publiceerde
over het illegaal draaien van olie voor verlichting in
de oorlog.

Heden en verleden

De stamtafel in de Eva is eigenlijk spontaan ontstaan.
Mensen komen en gaan, maar het clubje heren dat
steevast in de molen zit op zaterdag is redelijk trouw.
Als één van de heren zonder tegenbericht niet komt,
vraagt de rest zich al snel af waar diegene blijft.
Molenaar Huizenga vertelt dat het echte klussen op de
molen meestal op woensdag plaatsvindt als de meeste
stamgasten er niet zijn. Op zaterdagmiddag zorgen de
molenaars, zodra de molen draait, voor de koffie en
hun stamgasten. Doordeeweeks hebben ze dan tijd voor
hun klussen nu zowel Willem als Schelte gepensioneerd
zijn. Wat er aan de 'Stamtoavel' verder besproken
wordt is strikt vertrouwelijk, maar wij kunnen wel een
tipje van de sluier oplichten. Veel gaat over Usquert en
zijn inwoners in vroegere tijden, de heren zijn goed op
de hoogte van wat er zich voor en achter de schermen
van het dorp heeft afgespeeld. Ook actuele zaken,
zoals de achteruitgang van de bedrijvigheid op het
platteland, de teloorgang van de plaatselijke midden-
stand en ook de opheffing van de zelfstandige kerke-

lijke gemeente binnenkort. Alles gekruid met de
nodige, soms zwartgallige, humor. Als het buiten
begint te schemeren verlaten de stamgasten ook één
voor één de molen weer. Nadat we de molen van top
tot teen hebben bekeken gaan wij na een laatste kop
koffie weer richting het station. Het is stil op straat en
bij winterdag is er niet zo veel te beleven in het dorp.
De heren hebben het nog niet zo slecht getroffen met
hun gezellige plek in de molen! Als de trein het stille
dorp weer verlaat zwaait de verlichte draaiende Eva
ons een warm en rustig afscheid toe.

BOVENSTE FOTO: DE KWALITEIT VAN HET MEEL WORDT OP DE
TAST BEOORDEELD.

ONDERSTE FOTO: NA IEDERE WERKDAG MOET DE PELSTEEN
GOED WORDEN SCHOONGEMAAKT.

